

ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СВОЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ

Бубенко М. Б.

студентка IV курсу факультету № 6

Львівського державного університету внутрішніх справ

З моменту набуття правового статусу адвоката і отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України адвокат наділяється професійними правами.

Права адвоката – це не засоби, які необхідні лише йому самому. Відповідно, кожне порушення професійних прав і гарантій адвоката водночас можна назвати порушенням прав людини його клієнта.

Права адвоката встановлені в інтересах як особи-клієнта, так і усього суспільства в цілому. Адвокат, реалізуючи свої професійні права, сприяє повноті, всебічності, об'єктивності судочинства. Справедливо зазначають, що адвокати є тим стовпом, на якому тримається захист верховенства права, сприяння забезпеченню доступу до правосуддя та правової допомоги, забезпечення дотримання належної процедури в судовому процесі, створення змагальної системи судочинства, а також захист прав людини [1, с. 113].

Професійні права адвоката закріплені як в національному законодавстві (Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», процесуальні кодекси), так і в міжнародних актах (зокрема, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Основні положення ООН про роль адвоката, Рекомендація (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи про свободу професійної діяльності адвокатів, акти Ради адвокатських і правових товариств Європи (ССВЕ) тощо).

Професійні права адвокатів визначає ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Хоча вона не закріплює вичерпного списку прав, оперуючи термінами «зокрема» та право «користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами». Проте стверджуємо, що дане формулювання тексту статті звужує коло прав адвоката та й автоматично і права його клієнтів.

Звертаючись до доцільності існування переліку прав адвоката, слід звернути увагу на те, що насамперед значення має не формальне закріплення права у переліку в нормативно-правовому акті, а ті положення, які його деталізують, визначають механізм реалізації, забезпечення та захисту. Адже не існує прав, без наявності належних засобів їх правового захисту. Зокрема, порядок реалізації права адвоката збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази (п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») фактично відсутній у законодавстві України. Адвокатам відмовляють у доступі до матеріалів справи, створюються перешкоди до вчасного доступу до доказів, думкою незалежних експертів-свідків нехтують на користь «офіційно санкціонованих» експертів-свідків, часто адвокати не можуть опитати свідків (фактичних і експертів) тощо.

Зважаючи на відкритий перелік прав адвокатів у Законі, доцільно провести їх класифікацію. Так, можна виділити права, які пов'язані з виконанням договору про надання правничої допомоги, а також права, які пов'язані з адвокатським самоврядуванням.

Підтримуємо думку Костіна А., що пропонує виділяти такі групи професійних прав адвокатів з огляду на їх спрямованість:

1) права адвоката, реалізуючи які адвокат одержує необхідну інформацію для успішного здійснення своєї діяльності;

2) права адвоката, реалізація яких дає йому можливість активно брати участь у процесі захисту прав та законних інтересів своїх клієнтів;

3) права адвоката, реалізуючи які він сприяє об'єктивності розгляду справ своїх клієнтів, а також охороняє від можливих і захищає від допущених порушень свої права і права особи, інтереси якої він представляє [2].

Проте даний поділ має і недоліки, серед них є те, що не враховано групу прав, реалізація яких спрямована на захист інтересів самого адвоката. Слід зазначити, що позитивним звичайно є той факт, що з прийняттям Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 р. можливості реалізації адвокатом своїх професійних прав розширилися.

Зокрема, було запроваджено норму, згідно з якою за відмову в наданні інформації на адвокатський запит, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, крім випадків відмови в наданні інформації з обмеженим доступом, можуть бути застосовані заходи адміністративної відповідальності. Фахівці відзначають наявність великої кількості судових рішень, ухвалених з моменту прийняття згаданого Закону, в яких зафіксовані факти порушення посадовими особами підприємств, установ права адвоката на отримання інформації за адвокатським запитом і накладено на таких осіб адміністративні стягнення у вигляді штрафів.

Крім того, Законом встановлений строк розгляду адвокатського запиту – п'ять робочих днів, що підвищило оперативність отримання відповіді. Відповідно до п. 21 Основних положеннях ООН про роль адвоката обов'язком компетентних влад є забезпечення адвокату можливості своєчасно знайомитися з інформацією, документами і матеріалами справи, аби мати можливість надавати ефективну правову допомогу своїм клієнтам [3].

Доступ повинен надаватися вчасно й у найкоротші строки. Однак, практика свідчить про поширеність випадків необґрунтованого продовження цього строку до двадцяти робочих днів (ч. 2 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). З метою зменшення негативних наслідків такого рішення, доцільно закріпити випадки, коли відповідь на адвокатський запит повинна бути надана у більш скорочені терміни, наприклад, протягом двох робочих днів із можливістю продовження до п'яти робочих днів.

Крім того, саме формулювання у п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону потребує уточнення. Так, адвокат має право не лише звертатися з адвокатськими запитами, а також отримувати відповідну інформацію та документи, що є невід'ємною частиною права на запит. Саме такі зміни передбачені у проекті Закону України

«Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підготовленому Радою з питань судової реформи[4].

Метою закріплення професійних прав і обов'язків адвоката є передусім сприяння належному захисту прав клієнта. Адвокату слід уникати зловживання своїми професійними правами поза межами професійної діяльності. Зокрема, однією із професійних гарантій адвоката відповідно до практики Європейського суду із прав людини є свобода висловлювання в судовому процесі, але в той же час, при спілкуванні з пресою адвокат повинен бути більш стриманим [5, с. 160].

В цьому контексті, слід звернути увагу також на необхідність існування кола правових інструментів, спрямованих на запобігання зловживань адвокатом своїми правами. До таких заходів можна віднести: обов'язок вказівки мотиву реалізації певних прав (наприклад, клопотання адвоката повинно бути мотивованим; встановлення визначеного строку використання певного права (строк подання скарги); характер реалізації багатьох процесуальних прав.

Згідно ч. 3 ст. 2 Закону з метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування.

Отже, органи адвокатського самоврядування повинні займати активну позицію у забезпеченні реалізації і захисті прав адвокатів. У структурі Національної асоціації адвокатів України діє Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, який об'єднує такі секції: взаємодії з правоохоронними органами та іншими державними органами, оперативного виїзду та координації, правового представництва, доступу до інформації.

Метою діяльності Комітету є захист професійних, соціальних та інших прав адвокатів, організація сприяння забезпечення гарантій адвокатської діяльності, та забезпечення необхідних умов для ефективного та якісного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків.

Також Радою адвокатів був затверджений Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів. Однак, практика свідчить про те, що зазначений підрозділ не у повній мірі досягає цілей діяльності, процедура реагування на порушення потребує багато часу, а більшість адвокатів вважає їх недостатніми. Відповідно, на сьогодні не існує комплексної системи для швидкого й ефективного реагування на порушення професійних прав і гарантій адвокатів. Крім того, з боку органів адвокатського самоврядування необхідна розробка легкодоступних інформаційних ресурсів, які б містили узагальнену і комплексну інформацію щодо порушення професійних прав і гарантій адвокатів.

Більше того, відмічають, що саме управління інформацією є основою системи захисту прав і гарантій адвокатів. Усі зацікавлені сторони повинні точно знати: скільки порушень відбувається, які це види порушень, де відбуваються порушення та хто несе за них відповідальність.

Поширення такої інформації забезпечить гласність і суспільний резонанс у зв'язку із порушенням професійних прав і гарантій адвокатів, що у свою чергу, сприяло би попередженню порушень з метою уникнення негативного публічного розголосу.

Натомість на установи різних форм власності, державні органи тощо, які толерують незаконне поводження своїх співробітників і посадових осіб щодо адвокатів необхідно чинити політичний і громадський тиск.

Адвокати завжди повинні бути і повинні вважати себе частиною системи захисту прав і гарантій адвокатів. Посиленню таких умінь адвоката можуть сприяти тренінги, семінари, поширення інформаційних матеріалів, проведення зустрічей адвокатів на різних рівнях, навчання користування соціальними мережами та цифровими технологіями у професійних цілях тощо. Процес реалізації прав адвоката не є одностороннім і не залежить лише від адвоката. Оцінка практики порушення прав адвоката дозволяє зробити висновок, що для сприяння реалізації адвокатом його прав необхідно зменшити дискреційні повноваження органів державної влади чи посадових осіб у сфері реалізації адвокатом професійних прав [6, с. 164].

Отже, наявність нормативно гарантованих професійних прав адвоката надає йому додаткові інструменти надання якісної правничої допомоги, у порівнянні з юристами без статусу адвоката. Однак, реалізація професійних прав адвокатів в Україні на сьогодні потребує подальшого вдосконалення, зокрема у напрямку закріплення чітких підстав відмови у їх реалізації і відповідальності за порушення таких прав; закріплення випадків, коли відповідь на адвокатський запит повинна бути надана у більш скорочені терміни; посилення умінь адвоката користуватися засобами захисту своїх професійних прав; створення інформаційних ресурсів, які б містили узагальнену і комплексну інформацію щодо порушення професійних прав і гарантій адвокатів.

Література:

1. Іванцова А.В. Організаційні форми діяльності адвокатури: [монографія]. Харків: ФІНІ, 2011. С. 113-114.
2. Костін А. Незалежність адвокатури: Європа проти регулювання чи за? URL://unba.org.ua/publications/print/168-nezalezhnist-advokatury.html.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закону України від 05 липня 2012 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: Проект Закону України від 6 вересня 2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557.
5. Фіолевський Д.П. Адвокатура: [підручник]. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Алерта, 2014. С. 148-154; с. 158-161.
6. Погорецький М.А.Г. Яновська О.К. Адвокатура України: [підручник]: Юрінком Інтер, 2014. 368 с.